

DOI: 10.33766/2524-0323.103.122-132

УДК: 340.12

Наджафлі Емін, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: Nadgafly@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2551-5871>

ДИГІТАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ДОКТРИНИ ЮРИДИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті проведено теоретико-правовий аналіз феномену дигіталізації в контексті доктрини юридизації суспільних відносин. З'ясовано, що ключовими проблемами такої юридизації є:

- фіксація інституційних рамок (меж) такої юридизації (підлягає юридизації весь масив відносин, що зазначають змін унаслідок дигіталізації, чи окремі його анклавів; якщо окремі – то за яких умов і за якими критеріями вони мають бути кваліфіковані як такі, що об'єктивно вимагають юридизації);

- окреслення глибини такої юридизації (наскільки детальним має бути правове регулювання в анклавах дигіталізації, обраних як об'єкти юридизації: рамковим, деталізованим чи змішаним (відносно деталізованим); якими повинні бути критерії для обрання тієї чи іншої конкретної моделі детальності юридизації);

- вирішення питання співвідношення форм юридизації відносин у сфері дигіталізації (внутрішньодержавне, міжнародне, транснаціональне право), а також юридичних та позаправових форм регуляції цих відносин (які саме сегменти дигіталізації слід залишити на рівні саморегулювання);

- з'ясування того, наскільки придатним для застосування в національних рамках (зокрема в умовах поточного стану України, її економічної, політичної і правової систем) є використання іноземного досвіду юридизації відносин у сфері дигіталізації.

Показано, що роль держави в юридизації суспільних відносин, що формуються в ході дигіталізації суспільного життя, є і буде визначальною. Зауважено на тому, що глибокі структурні та функціональні перетворення внаслідок таких змін призводять до становлення й розвитку інституцій цифрової (електронної) держави, яка має обійняти місце своєрідного «флагмана» у формуванні нового, цифрового, укладу в суспільстві, цифрової економіки та цифрової соціальної сфери, у реалізації та захисті цифрових прав індивідів, а також успішно реалізовуватиме назрілі соціальні й економічні реформи в суспільстві.

Ключові слова: дигіталізація, юридизація, правове регулювання, цифрова держава, цифрова економіка.

Постановка проблеми. Актуальність і важливість глибокого наукового дослідження питань юридичного регулювання дигіталізації як процесу та суспільних відносин, що виникають унаслідок дигіталізації, визначено тим, що останнім часом дедалі більше до наукових концепцій, покликаних з'ясувати роль і

значення дигіталізації, додається такий важливий складник як концепт електронної (цифрової) держави [1]. У межах цього науковці намагаються «вписати» процеси та результати дигіталізації у сферу буття державної організації суспільства, а також виокремлюють ті фундаментальні зміни, що їх зазнає (або ж очікує) сучасна держава в найближчій перспективі.

Інформаційно-електронні технології наочно й незаперечно демонструють цільне входження не лише в повсякденне життя України та її громадян упродовж кількох останніх років, що свідчить й інтенсифікація правової політики у цьому напрямі, так і численні перспективні законопроектні напрацювання, що відображають посилення уваги держави до проблеми цифровізації державного управління, практики взаємодії державної влади як між собою, так і з інститутами громадянського суспільства, із громадянами. Якщо ще декілька років тому актуальним для правової науки і практики був висновок про перспективність «формування правової політики, спрямованої на процеси цифровізації людини й суспільних відносин» [2, с. 44], то нині дигіталізація охопила своїм безпосереднім впливом правову систему та сферу державного управління, поставивши на порядок денний завдання щодо формування електронної (цифрової) держави. Зрештою, цей концепт стоїть в одному ряду поруч із концептами цифрової (електронної) економіки, цифрових послуг, електронних грошей тощо.

Інсталяція цього концепту до сучасного правового дискурсу позначає якісно нову віху розвитку не лише загальнотеоретичної юриспруденції, але й практики державного управління, відкриває нові обрії для впровадження правових інновацій до цієї сфери, а також змушує представників як загальнотеоретичної юриспруденції, так і низки галузевих правових наук замислитися над визначальними онтологічними, нормативними, структурними, функціональними й аксіологічними параметрами дигіталізації державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній юридичній науці окремі аспекти проблематики дигіталізації в контексті доктрини юридизації суспільних відносин вивчалася В. Барановим, А. Баріковою, Л. Бачило, Н. Верлос, О. Вінник, Г. Гаджиевим, Є. Дубініною, Р. Дремлюгою, А. Заїкіним, А. Кошелем, А. Кульназаровою, Н. Лепьошиною, С. Солейман, Р. Стефанчуком, Е. Талапіною, Ю. Чернишевою, О. Чугуновим. Водночас, цілісної наукової концепції, яка в теоретико-правовому розрізі розкривала феномен дигіталізації в контексті доктрини юридизації суспільних відносин, не напрацьовано, що обумовлює, насамперед, аналіз ключових проблем такої юридизації. Тому фундаментальним є значення домінуючого світогляду в конструюванні методології пізнання дигіталізації державної влади, адже саме в його межах визначаються висхідні світоглядні орієнтири пізнання відповідного предмета аналізу, вибудовуються ті настанови, якими дослідник керується при аналізі досліджуваного предмета [3, с. 46].

Формулювання цілей. Метою статті є висвітлення в теоретико-правовому аспекті феномену дигіталізації в контексті доктрини юридизації суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, юридизація означає закономірний і цілеспрямований процес заповнення системи соціальних регуляторів суспільного життя засобами права. Означеним тлумаченням юридизації ми послуговуватимемося при розгляді доцільності юридизації сфери дигіталізації та відносин, що виникають у ході дигіталізації суспільних відносин.

Якщо дигіталізація відображає один із ключових трендів суспільного розвитку останніх десятиліть, то іншим трендом такого розвитку цілком справедливо вважається юридизація. Вона позначає зростання права в удосконаленні управління суспільними процесами. Фактично мова йде про зростання владно-управлінського потенціалу права у сфері суспільних відносин. Фактором, який значно стимулює вказану тенденцію, прийнято вважати науково-технічний, а ширше – увесь інтелектуальний розвиток людської цивілізації останніх років. Так дигіталізацію слід розглядати також і як такий процес, що перебуває під впливом як внутрішньосистемних, так і зовнішніх чинників, які модифікують, скеровують і видозмінюють її тощо [4, с. 192].

Стан технологічного розвитку людства, як уже неодноразово зазначено, підійшов до такого рівня, що вже самі собою технологічні зміни суттєво модифікують обличчя цивілізації – від сталих суспільних відносин і практик до нових трендів такого розвитку. Ускладнення масиву суспільних відносин різноманітними модифікованими технологічним «елементом» суспільними відносинами підсилюється суттєвою юридичною невизначеністю суті і змісту подібних відносин. Здебільшого у фокусі уваги перебувають такі явища, як інтернет-простір, криптовалюта, смарт-контракти, великі масиви даних (Big data), токени.

Дигіталізація як процес, що породжує якісно нові суспільні відносини в різних сферах суспільного життя – від функціонування цифрової економіки і до управлінських процесів, що заторкують інфраструктуру держави, вочевидь, об'єктивно має зазнавати істотної юридизації. Її брак сучасні вчені вважають шляхом до поширення різноманітних зловживань у віртуальному середовищі, порушення цифрових прав громадян, консервації цифрової нерівності тощо. Водночас дигіталізація виступає новим етапом розвитку системи публічної влади, є самим змістом її реформування; дає можливість значного підвищення його обґрунтованості й ефективності в межах загального тренду на становлення цифрового суспільства в Україні, так само як і у всьому світі [5, с. 7].

При всьому зазвичай констатується розвиток правового регулювання «на вздогін»: правове регулювання демонструє свою неспроможність ефективно регулювати нові суспільні відносини через нестачу належної юридичної термінології, відсутності сучасних дієвих правових режимів опосередкування таких суспільних відносин, системного підходу до охоплення регулятивним впливом всіх відносин, що стрімко цифровізуються, браку визначеності у встановленні оптимуму між правами та обов'язками учасників цифрових відносин тощо. Тим самим часто фіксується як доконаний факт, що цифрова реальність, яка народжується поза правом, досить довго й залишається поза сферою його впливу. Така ситуація кваліфікується як неналежна, оскільки відкриває шлях до різноманіт-

них зловживань суб'єктами, які користуються з ситуації юридичної невизначеності і нерегульованості. Так типологічна «вписаність» цифрової держави в інформаційне суспільство має також осмислюватися з урахуванням класифікації технологічних укладів, які поступово витісняють суспільно-економічні формації як детермінанти державного розвитку та ледь не єдині критерії типологізації державного розвитку [6, с. 45].

Тим самим питання юридизації процесів дигіталізації потрапляє до фокусу уваги вчених і практиків. Ключовими проблемами такої юридизації можемо, з урахуванням досвіду української та зарубіжної дигіталізації, вважати такі:

- фіксацію інституційних рамок (меж) такої юридизації (підіймає юридизації весь масив відносин, що зазначають змін унаслідок дигіталізації, чи окремі його анклавні; якщо окремі – то за яких умов і за якими критеріями вона мають бути кваліфіковані як такі, що об'єктивно вимагають юридизації);

- окреслення глибини такої юридизації (наскільки детальним має бути правове регулювання в анклавах дигіталізації, обраних як об'єкти юридизації, – рамковим, деталізованим чи змішаним, тобто відносно деталізованим; якими повинні бути критерії для обрання тієї чи іншої конкретної моделі детальності юридизації);

- визначення пріоритетів та наступності такої юридизації (які суспільні відносини мають бути піддані регулюючому впливу права в першу чергу, а які можуть розглядатися з точки зору пріоритетності як вторинні);

- вирішення питання співвідношення форм юридизації відносин у сфері дигіталізації (внутрішньодержавне, міжнародне, транснаціональне право), а також юридичних та позаправових форм регуляції цих відносин (які саме сегменти дигіталізації слід залишити на рівні саморегулювання);

- визначення суб'єктів здійснення (проведення) юридизації відносин у галузі дигіталізації (це має бути виключно держава, уособлювана її органами, чи можна дигіталізаційні процеси доручити регулювати недержавним «акторам», і якщо так, то яким саме і в якому саме обсязі);

- з'ясування того, наскільки придатним для застосування в національних рамках (зокрема в умовах поточного стану України, її економічної, політичної і правової систем) є використання іноземного досвіду юридизації відносин у сфері дигіталізації.

Зайве наголошувати, що всі окреслені питання носять, по-перше, гостро проблемний, по-друге, недостатньо розроблений, по-третє, актуальний для України, по-четверте чітко виражений управлінсько-правовий характер. Усі вони, вочевидь, мають бути вирішені спершу на рівні стратегічних (програмних) документів, що окреслюють стратегічні напрями, принципи, цілі та завдання юридичного впливу на перебіг і результати дигіталізації.

Коротко охарактеризуємо оптимальні, на наш погляд, підходи до розв'язання накреслених вище ключових проблем юридизації відносин у сфері дигіталізації з точки зору застосування теоретико-правового та управлінського підходів.

Щодо визначення інституційних рамок (меж) такої юридизації, то, на наш погляд, важко заперечити, що право залишається в сучасному світі найважливішим соціальним регулятором. У різних формах означена закономірність простежується в будь-якому суспільстві та в будь-якій державі. Воно так чи інакше, так би мовити, «задає тон» всій соціорегулятивній системі кожного сучасного соціуму, а відтак мусить відігравати ключову роль і в опосередкуванні відносин, що формуються як результат розгортання процесів дигіталізації. Водночас, позаправові форми регуляції, які поширюються в інформаційно-комунікаційних системах (програми коди, алгоритми тощо), так само починають дедалі більше визначати рамки поведінки користувачів, стимулювати накопичення інформації про них, її переробку та подальше використання тощо. До того ж допускається надання статусних ролей позалюдським суб'єктам (роботам), які, володіючи штучним інтелектом, стануть повноважними суб'єктами нових прав і обов'язків у віртуальному просторі [7, с. 155-179], а може, і не тільки в ньому. На наш погляд, означені тенденції зовсім не применшують і не девальвують ролі та значення права, а швидше, модифікують усталені підходи до розуміння його природи; право повинно бути готовим до свого структурного і функціонального ускладнення, як і до втручання у сферу відносин, що лише частково будуть соціальними в строгому розумінні слова (соціотехнічних, тобто відносин за участі носіїв штучного інтелекту, суб'єктивізованих певним чином).

Водночас, право саме мусить використовувати переваги дигіталізації: скорочення паперового документообороту (принцип paperless), застосування електронних цифрових підписів, ширше упровадження адміністративних послуг наданих онлайн тощо. Безумовно, наступна дигіталізація системи органів державної влади заснована на можливостях сучасної ІТ-індустрії, передбачає таке застосування суб'єктами державно-владних функцій інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення цілей їх діяльності, яке дозволить трансформувати всю систему державно-владних відносин [8, с. 208].

Для збереження цивілізованих рамок реалізації цифрових прав їх суб'єктами право повинно являти собою своєрідну юридичну «рамку», яка структуруватиме раціонально збалансовану систему дозволів та заборон щодо правомірних і неправомірних дій у віртуальному просторі.

Причому, на питання про те, чи підлягає юридизації весь масив відносин, що зазначають змін унаслідок дигіталізації, ми маємо дати, швидше, негативну відповідь. Обирати для такої юридизації варто ті відносини, які безпосередньо зачіпатимуть сферу реалізації існуючих чи нововстановлених прав людини, зокрема так званих цифрових прав, які є нині найменш захищеними з міркувань забезпечення та реалізації їх між усіма. Сфера регулювання цифрової економіки мусить обмежуватися регулятивним впливом лише на ті її сегменти, які потребують державного захисту з погляду забезпечення цифрових прав індивідів чи колективних прав і публічних інтересів, носієм яких є держава. За будь-яких обставин, обрання критеріїв юридизації тих чи тих суспільних відносин залежатиме, на наш погляд, від достатності та ефективності регулювання цих відносин

позаправовими регуляторами, оптимальності реалізації у їх рамках прав людини та публічних інтересів держави, підтримання законності і правопорядку.

Щодо питання окреслення глибини такої юридикації, то його практичне вирішення залежить передусім від тих стратегічних цілей, які ставитиме перед собою суб'єкт правотворчості, від загального стану правової системи конкретної держави, стану казуальності її системи права, системності законодавства, особливостей його галузевої та інституціональної структури, тенденцій їх розвитку тощо. Зрозуміло, що для України домінуючим буде більш казуїстичне законодавство, яке має стати достатньо деталізованим.

При цьому, на наш погляд, децю схоластичними виглядають дискусії щодо доцільності опрацювання в рамках юридичного забезпечення процесів дигіталізації якогось єдиного кодифікованого акта, який би узагальнював термінологію, систематизував права і свободи у цифровій сфері тощо [9, с. 39]. З точки зору архітектурних особливостей національного законодавства, видається, що створення такого консолідуючого акта буде зайвим, оскільки важко, наприклад, звести під «спільний знаменник» цифрові права індивідів (цивільстичного характеру) і повноваження органів державної влади у галузі дигіталізації, які розпорошені по різних статусних законах (носять чітко виражений публічно-правовий характер). Вочевидь, має бути прийнята система законодавчих актів, яка достатньо повно та збалансовано регулюватиме дигіталізаційні процеси.

При визначенні пріоритетів та наступності такої юридикації законодавець, безумовно, мусить дати відповідь на питання про те, які суспільні відносини мають бути піддані регулюючому впливу права в першу чергу, а які можуть розглядатися з точки зору пріоритетності як вторинні. За великим рахунком, питання визначення пріоритетів та наступності такої юридикації – це питання її ідеології: законодавець повинен вирішити, чому саме віддавати першорядного значення, зважаючи на конституційно проголошені цілі, пріоритети правової політики, а також цілі цифрового розвитку, закріплені у відповідних стратегічних документах тощо. Так основу юридикації процесу цифрової трансформації в Україні було закладено Концепцією розвитку електронної демократії в Україні, яку затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 797-р. Указаним нормативно-правовим актом було закріплено необхідність застосування інструментів електронної демократії з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та публічного адміністрування, а метою формування електронної демократії було визначено формування політичних, організаційних, технологічних та ідеологічних умов розвитку електронної демократії в Україні, що характеризується зростанням широкого долучення громадян до комунікації, співпраці з органами державної влади, контролю за ними, участі у виробленні політики, розвитку самоорганізації та самоврядування, а також рівнем довіри до суб'єктів владних повноважень; узгодження стандартів державної політики зазначеної сфери з міжнародними, зокрема європейськими стандартами. Головними складовими розвитку електронної демократії були визначені *e*-парламент, *e*-голосування, *e*-

правосуддя, е-медіація (досудове вирішення спорів), е-референдуми, е-консульствації, е-петиції, е-політичні кампанії, е-опитування [10].

На наш погляд, пріоритетними мають бути такі відносини, які окреслюють коло, формулюють умови та особливості реалізації цифрових прав (акти, умовно кажучи, т. зв. «праволюдного» характеру); формулюють цілі, завдання та етапи дигіталізації (акти стратегічного характеру); окреслюють обмеження та відповідальність (акти правообмежувального характеру); формулюють повноваження органів публічної влади у сфері управління дигіталізацією (акти управлінського характеру). Означені акти повинні в цілому сформулювати таке правове поле діяльності суб'єктів права, у якому будуть створені найбільш оптимальні умови для реалізації цифрових прав і свобод людини. Такий підхід диктується визнанням в Україні пріоритетності прав і свобод людини і громадянина на конституційному рівні, що, очевидно, має пройти наскрізною лінією через усе законодавство.

Тим часом при впровадженні цифрових технологій у різні сфери суспільного життя саме вразливість прав людини стає чи не найсуттєвішою проблемою правового регулювання. Відтак, має бути розроблена й упроваджена концепція розвитку цифрових прав людини, а в майбутньому останні повинні набути статусу конституційних [11, с. 129-133].

При вирішенні питання співвідношення форм юридизації відносин у сфері дигіталізації має враховуватися сучасна та прогнозована діалектика співвідношення внутрішньодержавного, міжнародного та транснаціонального права передусім з точки зору забезпечення потреб розвитку вітчизняної правової системи, її транспарентності, забезпечення сприйнятливості її до іноземних правових інновацій та таких правових рішень, які стимулюватимуть розвиток цифрової економіки, цифрових прав людини, застосування новітніх цифрових технологій у цілях прискорення соціально-економічного розвитку країни.

Водночас, констатується тенденція зростання присутності державного права репресивно-контролюючого характеру у віртуальному просторі в багатьох країнах. Передбачається можливість подальшої бюрократизації державного впливу на розвиток цифрових технологій та віртуального простору. Неважко зрозуміти, що це викликатиме заслужену критику з боку суспільства. Тож для зняття зайвої соціальної напруги в цьому аспекті доцільним вбачається перехід від бюрократично-централізованих до більш гнучких та децентралізованих методів правового регулювання, адже правова реформа в галузі цифровізації держави є складовою поступального процесу надання державі рис постсучасної держави, яка не просто «супроводжує» розвиток суспільних процесів, але й переводить їх регулювання, охорону та розвиток у програмне цифрове річизце, принципово змінює саму «філософію» своєї взаємодії з громадянами як активними суб'єктами вирішення справ публічного значення [12, с. 206].

Щодо визначення суб'єктів здійснення (проведення) юридизації відносин у галузі дигіталізації, то, безумовно, основна «вага» в проведенні такої юридизації об'єктивно лягатиме на плечі держави та її органів. Вочевидь, сама держава

визначатиметься із суб'єктивним складом таких органів, їх необхідним функціоналом, необхідними інституційними рамками їх діяльності та взаємодії в ході юридизації. Коло повноважень, яке мають отримати відповідні органи, повинно відповідати їх загальною статусним характеристикам, вписуватися в конституційну організацію державної влади в Україні загалом, бути достатнім з точки зору вирішення стратегічних завдань юридизації процесів у сфері дигіталізації. Імовірно, дигіталізаційні процеси суттєво трансформують рамки безпосередньої участі народу в здійсненні державної влади, а значить, відкриють шлях безпосередньої народної правотворчості у сфері дигіталізації, що стане перспективним напрямком її юридизації.

Чи не найскладнішим практичним питанням є те, наскільки придатним для застосування в національних рамках (зокрема в умовах поточного стану України, її економічної, політичної і правової систем) є використання іноземного досвіду юридизації відносин у сфері дигіталізації. Воно на теоретико-правовому рівні укр. слабок розроблене. Тому тут ми обмежимося кількома найбільш принциповими та узагальненими, на нашу думку, міркуваннями. Насамперед, з урахуванням різної швидкості руху країн шляхом дигіталізації продуктивним є використання того досвіду передових країн, які проминули ті фази дигіталізації, що їх проходить Україна, рухаючись багато в чому, так би мовити, «навздогін». Із цієї точки зору, вочевидь, пріоритетним для України буде об'єктивно саме той досвід юридизації суспільних відносин, що формуються під дією дигіталізації, який є більш просунутим і розвинутим. Важливо також, наскільки законодавчі підходи та побудова законодавства є близькими для українського досвіду, з погляду можливості запозичення як доктринальних підходів (на рівні окремих ідей, концепцій, теорій), так і на рівні проєктів правових рішень (окремих актів законодавства, їх інститутів чи окремих норм). Далі, таке застосування зарубіжного досвіду має бути ретельно осмисленим, усвідомленим та добровільним; будь-які спроби нав'язування елементів чужого досвіду не повинні реалізовуватися на практиці. Відтак, сприйняття такого досвіду Україною в ході юридизації відповідного комплексу відносин повинно мати консультативний і рекомендаційний характер. Нарешті, відповідні елементи зарубіжного досвіду в разі їх імплантації до вітчизняної системи законодавства зобов'язані мати позитивний ефект: поліпшувати правове регулювання, стимулювати розвиток цифрового сектору, узгоджувати правове регулювання з відповідними європейськими стандартами.

Висновки. Концепція юридизації дигіталізаційних процесів дає ствердну відповідь на питання про можливість управління і регулювання у цифровому просторі. Попри те, що цифрові технології та мережеві структури у віртуальному просторі побудовані як децентралізовані інститути, вони можуть бути охоплені правовим впливом за умови його децентралізації та деформалізації.

Держава має гнучко підійти до вибору й застосування в цих випадках різних методів правового регулювання, віддаючи перевагу децентралізованим. Водночас, заповнення вакууму регулювання у віртуальному просторі правовими нормами не повинне стати самоціллю: у випадках, коли видається достатньо

упроваджених інструментів саморегулювання, які довели свою ефективність і невразливість до порушень прав людини, такі саморегульовані механізми, звісно, не повинні поступатися місцем централізованому правовому регулюванню.

На сьогодні роль держави в юридизації суспільних відносин, що формуються в ході дигіталізації суспільного життя, важко переоцінити. Вона є і буде визначальною. Водночас, у ході такої юридизації сама держава стрімко змінюється під впливом перехресних процесів дигіталізації та юридизації: практики державного управління процесами дигіталізації стрімко змінюються, модифікуються, стають більш гнучкими та відкритими. Такими є об'єктивні реалії модернізації державного управління і в світі, і в Україні. Через те подальшими перспективними розробками в даному напрямі є вивчення питань, пов'язаних із доктринальними інтерпретаціями дигіталізації як загальноправового феномену, визначенням ролі та значення європейської інтеграції для дигіталізації виконавчої влади України, а також з'ясуванням особливостей дигіталізації виконавчої влади України тощо.

Використані джерела:

1. Барікова А. А. Електронна держава : нова ефективність урядування : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 224 с.
2. Стефанчук Р. Інформаційні технології та право : quo vadis? *Право України*. 2018. № 1. С. 30–50.
3. Наджафлі Е. Методологічні засади наукового дослідження дигіталізації державної влади: теоретико-правові аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (95). С. 43–64.
4. Наджафлі Е. До питання про систему принципів наукового пізнання дигіталізації державної влади. *Право і безпека*. 2021. № 4 (83). С. 191–196.
5. Наджафлі Е. Поняття «дигіталізація державної влади» як основа концепції цифрової держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 3–12.
6. Наджафлі Е. Феномен цифрової держави як держави постсучасного типу: теоретико-правовий і державознавчий аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3 (98). С. 35–47.
7. Solaiman S. M. Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees : a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*. 2017. Vol. 25. Issue 2. P. 155–179.
8. Наджафлі Е. Розуміння поняття «дигіталізація» в контексті державної влади. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 201–214.
9. Вінник О. Межі цифрової свободи : правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 36–41.
10. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 року № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення: 10.10.2023).
11. Верлос Н. В. Конституціоналізація цифрових прав людини : вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129–133.
12. Наджафлі Е. Цифрова держава в контексті правової реформи в Україні: теоретико-правовий аспект. *Право і безпека*. 2022. № 2(85). С. 202–217.

References:

1. Barikova, A. A. (2016) Elektronna derzhava : nova efektyvnist uriaduvannia. Kyiv : Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
2. Stefanchuk, R. (2018) Informatsiini tekhnolohii ta pravo : quo vadis? *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*, 1, 30-50. [in Ukrainian].
3. Nadzhafli E. (2021) Metodolohichni zasady naukovooho doslidzhennia dyhitalizatsii derzhavnoi vlady: teoretyko-pravovi aspekty. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 4, 43-64. [in Ukrainian].
4. Nadzhafli E. (2021) Do pytannia pro systemu pryntsyviv naukovooho piznannia dyhitalizatsii derzhavnoi vlady. *Pravo i bezpeka - Law and safety*, 4, 191-196. [in Ukrainian].
5. Nadzhafli, E. (2021) Poniattia «dyhitalizatsiia derzhavnoi vlady» yak osnova kontseptsii tsyfrovoy derzhavy. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii - Actual problems of domestic jurisprudence*, 4, 3-12. [in Ukrainian].
6. Nadzhafli, E. (2022) Fenomen tsyfrovoy derzhavy yak derzhavy postsuchasnoho typu: teoretyko-pravovyi i derzhavoznavchyi aspekty. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav sprav - Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 3, 35-47. [in Ukrainian].
7. Solaiman, S. M. (2017) Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees : a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*, 25(2), 155-179. [in English].
8. Nadzhafli, E. (2021) Rozuminnia poniattia «dyhitalizatsiia» v konteksti derzhavnoi vlady. *Pravo i suspilstvo - Law and society*, 5, 201-214. [in Ukrainian].
9. Vinnyk, O. (2021) Mezhi tsyfrovoy svobody : pravovyi aspekt. *Pidpriumystvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law*, 2, 36-41. [in Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoi demokracji v Ukraini ta planu zakhodiv shchodo yii realizatsii : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.11.2017 roku № 797-r. (2017) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
11. Verlos, N. V. (2020) Konstytutsionalizatsiia tsyfrovoykh prav liudyny : vitchyzniana praktyka ta zarubizhnyi dosvid. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava - Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 129-133. [in Ukrainian].
12. Nadzhafli, E. (2022) Tsyfrova derzhava v konteksti pravovoy reformy v Ukraini: teoretyko-pravovyi aspekt. *Pravo i bezpeka - Law and security*, 2, 202-217. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023

Najafli Emin, PhD in Law, Associate Professor of the Department of Fundamental and Legal Disciplines, Faculty No. 6 of the Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)

DIGITALIZATION IN CONTEXT LEGALIZATION DOCTRINES

The aim of the article is to clarify the legal content of the phenomenon of digitalization (public relations) by conducting a theoretical and legal analysis of this phenomenon in the context of the doctrine of legalization of public relations. It was found that the key problems of such legalization are: fixing the institutional framework (limits) of such legalization (subject to legalization the whole array of relations that indicate changes due to digitalization or some of its enclaves; if individual - under what conditions and under what criteria it should

be qualified as objectively requiring legalization); what should be the criteria for choosing a particular model of detail of legalization); determining the priorities and continuity of such legalization (which public relations should be subject to the regulatory influence of law in the first place, and which can be considered in terms of priority as secondary); solving the issue of correlation of forms of legalization of relations in the field of digitalization (domestic, international, transnational law), as well as legal and non-legal forms of regulation of these relations (which segments of digitalization should be left at the level of self-regulation); identification of the subjects of legalization of relations in the field of digitalization (this should be exclusively the state, represented by its bodies, whether digitalization processes can be entrusted to regulate non-state "actors", and if so, to what extent and to what extent); to find out how suitable for use in the national framework (in particular in the current state of Ukraine, its economic, political and legal systems) is the use of foreign experience in legalizing relations in the field of digitalization. It is shown that the role of the state in the legalization of social relations formed during the digitalization of public life is and will be decisive.

At the same time, in the course of such legalization the state itself is rapidly changing under the influence of cross-processes of digitalization and legalization: the practices of state management of digitalization processes are rapidly changing, modifying, becoming more flexible and open.

Keywords: digitalization, legalization, legal regulation, digital state, digital economy

DOI: 10.33766/2524-0323.103.132-141

УДК: 347.62 (477+4/8)

Плюшко Д. С., аспірант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, Україна)

e-mail: gkm2016@ukr.net

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-1676-5425>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ЗА СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

У статті визначено, що права і обов'язки подружжя в рамках існуючих між ними правовідносин традиційно поділяються на немайнові (особисті) і майнові, які знаходять реалізацію при процедурі розірвання шлюбу. Своєю чергою, майнові права подружжя можуть регулюватися як законом, так і шлюбним договором. Особистими (немайновими) правами подружжя є: право на вибір прізвища при укладенні шлюбу, на спільне вирішення питань життя сім'ї, на вільний вибір роду занять, професії, місця роботи, місця проживання.

Особисті і майнові відносини правовідносин подружжя є невід'ємною частиною шлюбно-сімейних відносин. Актуальними стають на вибір компетентного правопорядку для вирішення сформованих ситуацій і ситуацій, учасниками яких є подружжя. Однак інтерес викликає не тільки колізійне, а й матеріально-правове регулю-